

Skönarbo-Christinefors

Bakgrunden

Tjällmo bergslag var en av de första bergslagsområdena i Sverige som fick sina privilegier - 1377. Här fanns skog att kola och rinnande vatten att driva vattenhjulen till blåsbälgarna med. Dessutom kunde man under senare århundraden utnyttja nivåskillnaden på 39 meter mellan Skönarbo och Annsjön. Vi tror att området ingick i Svinskogen och kunde i så fall tillhört den heliga Birgitta på 1300-talet. Hon skulle nämligen ha tagit över hyttorna på Svinskogen. Säkert är däremot att Louis de Geer ägde eller arrenderade hyttorna på 1600-talet.

Järnbruksepoken börjar

Skönarbo bruks egentliga glansperiod börjar med att området köps av en borgmästare från Norrköping, Carl Johansson, 1704. Redan året efter anlägger han och hans söner den första stångjärnshammaren. En stångjärnshammare förvandlar tackjärn till smidbart järn. Den låg närmast Skönarbosjön och fick rättigheter att producera 37,5 ton stångjärn.

Släktingar fortsatte drifven vid bruket, men inte förrän under Fredrik Lagerwärd, en ingift kapten, fortsatte utvecklingen. 1772 blev han ensam ägare och byggde då ut det nedre bruket, som han kallade Christinefors efter sin hustru Cristina de Laval. Vid det nedre bruket uppförde han 1776 en ny stångjärnshammare och flyttade dit rättigheter att smida 30 ton stångjärn från Sonstorps bruk. Genom att dämna upp vattnet på flera ställen kunde han bygga en kvarn samma år och 1784 även en manufakturmedja. I en manufakturmedja förvandlas stångjärnet till mindre enheter, som sedan kunde smidas till spik, hästskor och liar till exempel. Fredrik Lagerwärd tog tackjärnet från Folkströms bruk, som han också ägde. Han drev bruket till 1793, då det försvann ur släkten efter nära 90 år.

Per Wassrin bygger vidare

Nästa brukspatron hette Per Wassrin och han kom också att äga såväl Folkströms bruk som Lämneå bruk. 1809 reste han ännu en stångjärnshammare inte långt från den förra. Han blev tvungen att köpa tackjärn även från Nora bergslag, för nu gick det åt mer råvaror. Man hade nu rättigheter på 220 ton smide. 1813 byggde han en brännstålugn för tillverkning av stål. Det såg just ut och Per Wassrin och hans son Per August byggde om bruksherrgården från 1700-talet och den gamla manufakturmedjan från 1784 ersattes på 1840-talet av en ny. Skogarna påstods vara de mest välskötta i landet.

1862 såldes bruket vidare till Per Augusts sväger, Nils Fredrik Tisell på Hättorp. På hans lott föll att modernisera smidet. Han lade också grunden till brukspatronärens trävaruindustri genom uppförandet av flera sågverk.

Den sista brukspatronen blev Otto Lagerfeldt 1862-1873. Han är känd för sin omsorg om skogen och jorden. Under hans tid byggdes torpen om och ett dyrbart träskverk anlades. Skönarbo nya herrgård byggdes och mot slutet av hans tid som bruksledare uppgick stångjärnsmidet till hela 500 ton per år.

Storsatsning i industriell skala

1873 köptes Skönarbo-Christinefors av Haddedebo bruk. Hela driften längs bäckfåran lades ned. Den gamla herrgården revs och återuppsköt i form av arbetarostäder nere vid Christinefors. Träsklogen förvandlades till kolkhus. En kanal grävdes och en vattendub cirka 75 cm i diameter lades vid sidan av bäckfåran för att förse en nyanlagd, högmödern masugn med kraft. Masugnen, med en kapacitet av 12 ton per dygn, var den tredje största i landet. Maln togs från Tybble i Godegård men köptes även från Nora. Kol från en stor kolmila gick åt för varje blåsningsdygn. Tyvärr kom denna etablering Att sluta med konkurs 1879, alltså efter bara 6 år!

Järnbrukets epilog

1879 var så Skyllebergs bruk ägare till de två bruken, men det var skogarna som var Deras stora intresse. Under åren 1879-1881 ev. 1883 arrenderades masugnen ut till Finspongs styckebruk, men sedan blåstes masugnen för sista gången.

Under en kort period fanns en greppfabrik, som även tillverkade vedspisar och denna höll några arbetare med sysselsättning. Andra arbetade i sågen som låg intill masugnen. Den var kvar in på 1930-talet. Uppre vid Skönarbo byggde man vid slutet av 1980-talet en kvarn, som drev ett stort vattenhjul. 1937 eller 1938 flyttades kvarnen ner till Bygnaden av slagregel vid vandringsledens start. Där var den i drift till 1950-talet. Skyllebergs bruk ägde Skönarbo-Christinefors fram till 1967. Ett år ägde Stora Kopparbergs AB området men bytte sedan det mot objekt i Dalarna av Domänverket. Sedan 1968 sköts skogen av Assi Domän.

